

ОСОБЛИВОСТІ ПРАКТИЧНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З РОДИНОЮ В АВСТРАЛІЇ

Козубовська Ірина Василівна
м.Ужгород

У статті розкрито особливості соціальної роботи з родиною та її членами в Австралії; визначено типи проблемних сімей; проаналізовано роботу соціальних служб з питань родини; висвітлено особливості профілактичної, терапевтичної, корекційної, реабілітаційної соціальної роботи з родиною; охарактеризовано практичну роботу соціальних працівників з дітьми і молоддю, особами з проявами девіантної поведінки, які є членами родини.

Ключові слова: соціальна робота, соціальний працівник, соціальні служби, девіантна поведінка, профілактика девіантної поведінки.

Постановка проблеми. Соціальна робота в Австралії займає важливе місце у структурі професій. Якщо в минулому професійними галузями традиційно вважалися лише медицина, релігія і право, то нині більшість споріднених сфер діяльності, включаючи і соціальну роботу, отримали новий соціальний статус.

На сучасному етапі соціальна робота в Австралії здійснюється на трьох рівнях: державному, регіональному та місцевому. Соціальні працівники є представниками даної професії, професійна підготовка яких в Австралії здійснюється лише в акредитованих Асоціацією Соціальних Працівників Школах соціальної роботи за трьома освітньо-кваліфікаційними рівнями (бакалавр, магістр та доктор з соціальної роботи).

Навчальна програма з соціальної роботи досить мобільна і дозволяє акцентувати увагу студентів на вивченні не лише обов'язкових але й вибіркових дисциплін. Хоча методи і форми, які використовуються для підготовки соціальних працівників досить різноманітні, але разом з тим визначені певні державні стандарти для соціального працівника, який спеціалізується для роботи: 1) з родиною; 2) з правопорушниками і ув'язненими; 3) з хворими (в системі охорони здоров'я); 4) з інвалідами; 5) з людьми похилого віку; 6) з громадою; 7) в системі соціального захисту тощо [4; 5; 6; 7; 8; 9; 10]. Як свідчать результати дослідження, найбільшу кількість асигнувань та найчисленнішу групу фахівців соціальної сфери концентрує соціальна робота з родиною (family social work).

Мета – здійснити аналіз особливостей практичної соціальної роботи з родиною в Австралії.

Виклад основного матеріалу. Як свідчать результати дослідження, в процесі практичної соціальної роботи з родиною, варто врахувати, що основні проблеми родини і її потреба у професійній допомозі обумовлені її типом. З огляду соціальної вразливості, можна відзначити три типи родин, що живуть в умовах, близьких до екстремальних [2, с.195-196]. До них відносяться:

- родини, що пережили стресові ситуації і потрапили в розряд нужденних не з своєї вини та не можуть обійтися без соціальної підтримки (безробітні, розлучені, мігранти, сім'ї, що втратили годувальника тощо);
- родини, що постійно перебувають у стані стресу і зайняли статус знедолених вимушено, у зв'язку з тим, що суспільство не виконує стосовно них повноцінних і підтримуючих функцій (багатодітні, малозабезпечені, опікунські родини, матері батьки одиночки, сім'ї інвалідів, родини з дітьми інвалідами тощо);
- родини, що адаптувалися до свого складного становища і не можуть самостійно вийти з несприятливої ситуації (сім'ї з проявом девіантної поведінки її членів, бездомні тощо) [1, с.91-92].

В Австралії система соціального захисту родини передбачає співпрацю соціальних працівників з різними типами соціальних служб та благодійних організацій з допомогою сім'ям, які цього потребують та охоплює три сектори, у кожному із яких активно задіяні фахівці соціальної сфери: медичний і соціальний захист родини; правовий захист родини; адміністративний захист родини.

Австралійська Родинна Розрахункова Палата Взаємовідношення (Australian Family Relationship Clearinghouse) – одна з най-

відоміших організацій, що займається вирішенням сімейних проблем. Основним її завданням є підвищення добробуту, підтримка сім'ї та покращення сімейних стосунків з допомоги практикуючих фахівців, службовців і політиків зайнятих у соціальній сфері [6].

Іншою відомою організацією, яка досліджує стабільність у сім'ях, займається підготовкою сімей до шлюбу, покращує взаємостосунки партнерів у сім'ях є Родинні Тенденції і Традиції (Family Trends and Traditions) [6].

Враховуючи тенденцію до зростання рівня насильства, посилення асоціальних видів поведінки у сім'ях, першочерговим завданням фахівців соціальної сфери є пошук найбільш ефективних методів соціальної роботи спрямованих на попередження та подолання насильства стосовно членів родини. З метою вирішення даної проблеми в Австралії створюються соціальні приютки (готелі, соціальні будинки, консультативні центри), які дають можливість жінкам та дітям (саме вони найчастіше піддаються жорсткому ставленню в родині) перечекати в безпечному місці кризи сімейних стосунків працівники [11].

Молодь та діти Австралії, як і в будь-якій іншій державі, є найбільш вразливою її частиною. Незважаючи на те, що діти та молодь в Австралії перебувають під опікою держави та з огляду на існуючі суспільні цінності і традиції користуються посиленою увагою з боку громадськості, вони зазнають впливу різних негативних наслідків, викликаних дією соціально-економічних, політичних та екологічних факторів. Постійно зростає кількість злочинів вчинених дітьми, все більше молодих людей стають залежними від наркотиків, алкоголю, стають жертвами насильства. Важливу роль у подоланні цих негативних явищ відіграють спеціалізовані соціальні працівники. Зміст їхньої діяльності передбачає діагностику сімейної та шкільної ситуації, обов'язковий аналіз їх медико-соціального та інтелектуально-психологічного статусу. На основі отриманих даних складається програма роботи з родиною дитини або молоді людини, вивчаються їх шкільні, сімейні проблеми. Діяльність соціального працівника характеризується різними методами і формами роботи залежно від контингенту клієнтів і середовища. Професійна активність соціального працівника передбачає тісну співпрацю з тими хто бере участь у процесі виховання: сім'єю, медичними працівниками, педагогами, психологами, юристами, а також різноманітними організаціями, задіяними у сфері соціального захисту дітей та молоді. Так, в Австралії однією з найчисленніших організацій, що займається соціальним захистом і підтримкою дітей є Австралійський Альянс дослідження дитячих та молодіжних проблем (The Australian Research Alliance for Children and Youth (ARACY)). Це неприбуткова благодійна організація, яка через співпрацю з соціальними експертами, дослідниками, практиками і політиками, здійснює попередження, профілактику складних соціальних проблем, які постають перед дітьми та молоддю [11].

Одним із пріоритетних напрямів соціальної політики Австралії є допомога дітям, які з різних причин залишились без піклування батьків. У законодавчій базі Австралії виділяють дві категорії "дитини-сироти"(orphan) і "дитини, що залишилась без батьківського піклування" (child without the paternal anxiety). До числа дітей-сиріт відносяться ті, у кого померли обоє або один із батьків. "Дітьми, що залишилась без батьківського піклування", вважаються ті, хто залишився без піклування одного або двох батьків у зв'язку з відсутністю батьків взагалі або позбавлення їх батьківських прав, обмеженими у батьківських правах, визнанням батьків безвісно зниклими або недієздатними [10]. Природно, що такі діти стикаються з багатьма соціальними, психологічними та педагогічними проблемами. Саме тому, робота соціального працівника з дітьми-сиротами або дітьми, що залишилась без батьківського піклування передбачає індивідуальний підхід, відпрацювання індивідуальної програми реабілітації адекватно віковим, психологічним, особистісним особливостям і мірою соціальної дисадаптації дитини. Постреабілітаційна робота спрямована на

вирішення подальшої долі дитини. Ідеальним варіантом вважається повернення дитини у рідну родину, але це можливо лише за умови відповідної роботи з батьками і дітьми. В Австралії одним із важливих напрямів роботи соціальних працівників є забезпечення фізичного догляду та сімейного оточення для дітей, котрі не можуть жити з рідними батьками або офіційними опікунами. Тобто діяльність соціальних працівників передбачає роботу з прийомними сім'ями, які планують усиновити дитину [4].

Соціальна робота з родиною нерідко ускладнюється наявністю в ній особи з девіантною поведінкою. Сьогодні проблема зловживання, алкоголем, наркотиками та іншими психоактивними речовинами набуває для Австралії, як і для інших країн світу, загрозливого характеру. Найбільшу тривогу викликає той факт, що вживають алкоголь та наркотики саме молоді люди. У процесі роботи з родиною, у якій проявляється адиктивна поведінка її членів, основним завданням соціального працівника є виявлення основної причини вживання алкоголю і наркотиків та розробка програми роботи з особою з девіантною поведінкою та її родиною, яка передбачає три різновиди програм: профілактичні, лікувальні та реабілітаційні. Реабілітація та лікування таких осіб в Австралії проводиться у різних закладах, зокрема у клініках системи охорони здоров'я; громадських центрах та недержавних закладах [14].

Серед соціальних працівників, які спеціалізуються на професійній роботі з родиною можна назвати родинних соціальних терапевтів, родинних консультантів, практичних соціальних працівників для роботи з дітьми, молоддю та сім'ями, фахівців з родинного планування, працівників спеціалізованих інтернатів, дитячих будинків, таборів, соціальні працівники-дорадники, захисник прав дітей, молоді та сім'ї, практичні соціальні працівники з конкретними клієнтами, керівники практичної соціальною роботою з конкретними клієнтами, посередники, психотерапевти, фахівці з піклування, медичні соціальні працівники і т.д.[6].

На сучасному етапі в Австралії соціальні служби велику увагу звертають на профілактичну роботу з неблагополучними сім'ями, до якої залучаються студенти Шкіл соціальної роботи, які проходять практику у відповідних соціальних закладах [13].

Так, у випадку виявлення неблагополучної сім'ї, в якій не створені належні умови для нормального розвитку дитини, більше того, її ображають, карають, чи взагалі не звертають на неї уваги і це негативно позначається на поведінці дитини, її тимчасово вилучають з такої сім'ї.

Найбільш поширеними заходами в подібних випадках є "fostering" і "mainstay". Точний переклад цих термінів зробити досить важко, але суть їх полягає в тому, що вони означають догляд за чужою дитиною, або ж особливий вид опікунства. "Fostering" передбачає перебування дитини в чужій сім'ї на протязі тривалого періоду часу, як правило, до повноліття. Проте контакти дитини з справжніми батьками зберігаються і як тільки умови в сім'ї стають більш сприятливими для виховання дитини, вона знову повертається у свою рідну родину.

"Mainstay" – передбачає догляд за дітьми віком від 11 до 17 років на короткий період, найчастіше – це всього кілька місяців, у зв'язку з тимчасовими труднощами в сім'ї дитини. Якщо ці труднощі зникають, дитина повертається в сім'ю, якщо ж сім'я продовжує переживати важкий період, то оформляється "fostering" [3].

Крім того, існує ще й інший вид догляду за дітьми із неблагополучних сімей – "emergensu care" – догляд у надзвичайних (критичних) ситуаціях. Він має місце тоді, коли виникає необхідність негайно ізолювати дитину від негативного впливу сім'ї, наприклад, коли у сім'ї щоразу трапляються (вбивство, арешт, аварія і т.д.). У таких випадках дитина передається для догляду в іншу сім'ю на кілька днів чи тижнів до остаточного вирішення питання про її подальшу долю. Люди, які в будь-який час дня чи ночі готові прийняти в свою сім'ю чужу дитину, називаються "carers" (той, хто турбується, доглядає). Таким людям можуть бути сімейні чи одиночні люди, яким виповнилось 25 років та які виявили бажання виховувати чужих дітей [9].

Слід відзначити, що дитячі будинки, інтернати є не дуже популярними в Австралії. Вважається, що нормальний розвиток дитини краще забезпечується в сім'ї, нехай навіть чужій, що, очевидно, є цілком справедливим.

Сім'я, які бажають взяти на виховання чужих дітей в Австралії дуже багато. Можливо, однією із причин цього є особливості менталітету населення цієї країни, бо тут вважається престижним, почесним, гуманним виховання дитини з неблагополучної сім'ї, так як і виховання дітей з фізичними і розумовими вадами у розвитку.

Проте, неабияке значення має і той факт, що ця нелегка і відповідальна праця дуже високо оплачується. Так, наприклад, людина, яка здійснює догляд за чужою дитиною, отримує платню. Крім того, на утримання дитини передбачена щотижнева оплата. Додаткові кошти виділяються на свята, канікули, до дня народження дитини, на лікування і т.п. Якщо дитина не є повноцінною (фізично чи психічно) – оплата за її виховання є вищою.

Все це свідчить про реальну турботу про майбутнє дітей з неблагополучних сімей і, як показує практика, в значній мірі сприяє запобіганню відхиленню у поведінці неповнолітніх.

Проте, у тих випадках, де це є можливим, всі зусилля спрямовуються на те, щоб дитина залишалася у своїй сім'ї. Для цього з сім'ями проводиться інтенсивна психотерапевтична, консультативна робота, строго індивідуально, залежно від тих труднощів, які відчуває сім'я. Сім'я перебуває під постійним контролем соціального працівника (спеціально закріпленого за цією сім'єю), відвідує заняття в спеціальних консультативних центрах з питань сім'ї, які є в кожному місті.

Велика увага приділяється дітям, у поведінці яких вже проявилися певні відхилення, були здійснені проступки та незначні правопорушення.

Слід зазначити, що у випадку здійснення злочину неповнолітнім до 16 років, справа не розглядається в суді. Для цього існує система "Children's Panels" і "Children Hearings" [12]. "Children Panels" – це спеціальна комісія, яка складається з людей (переважно віком від 25 до 50 р.), які мають певні знання в галузі психології, педагогіки, навички спілкування з дітьми. Робота в цій комісії вважається надзвичайно відповідальною, тому члени комісії призначаються Державним Секретарем строком на 5 років. Ці люди проходять спеціальну підготовку за відповідними програмами.

Як правило, члени цієї комісії забезпечують роботу "Children Hearings" – процес слухання дитячих справ, у якому беруть участь 3 члени комісії (обов'язково повинні бути жінки й чоловіки). Слухання найчастіше відбувається в сім'ї, за місцем проживання, в присутності батьків і дитини, поведінка яких обговорюється. Цьому передують глибоке, всебічне вивчення дитини (медичне, психологічне, психіатричне), бесіди з соціальним працівником, вчителями. У результаті слухання приймається рішення стосовно майбутнього дитини. Вона може бути залишена в сім'ї, але перебувати під постійним наглядом соціального працівника, або передана під опіку іншої сім'ї ("fostering"), іноді направлена у спеціальну школу для дітей із відхиленнями в поведінці. У кожному місті є такі школи. Вони розраховані всього на 20-25 учнів, в кожному класі – не більше 5 учнів. Дітям приділяється надзвичайно велика увага як в навчанні, так і в корекції вад поведінки. У школі діти перебувають до 5-6 годин, після цього йдуть додому. Такі школи створені окремо для дітей від 10 до 14 років і для підлітків 14-16 років [8]. Діти можуть перебувати в них від кількох місяців до кількох років в залежності від того, чи з'явилися позитивні зміни у їх поведінці.

Висновки. Таким чином, для реалізації практичної соціальної роботи з родиною необхідні ґрунтовні теоретичні знання, які можна отримати у Школах соціальної роботи Австралії і практична підготовка, отримана в процесі польової практики у соціальних агентствах з питань родини. слід відмітити, що в Австралії діє система соціальних служб, яка займається профілактичною, терапевтичною, реабілітаційною роботою з родиною та її членами.

Література

1. Карпенко О.Г. Соціальний працівник: деякі аспекти професійної підготовки: Навчально-методичний посібник / Олена Георгіївна Карпенко. – К.: Держ. Ін-т розвитку сім'ї та молоді, 2007. – 144 с.

2. Мудрик А.В. Опыт организации коллективного общения. В кн.: Общение как педагогическая проблема / Александр Вадимович Мудрик. – М.: АПН СССР, 1974. – 310 с.
3. Booth M.L. Access to health care among Australian adolescents: young people's perspectives and their socio-demographic distribution / M.L.Booth, D.Bernard, S.Quine // *Adolescent Health*. – 2004. – P.97-103
4. Catholic Family Handbook / Rev. by George A.Kelly. – New York: Random House Inc., 1959. – 56 p.
5. Chown P. Adolescent health: enhancing the skills of general practitioners in caring for young people from culturally diverse backgrounds: a resource kit for GPs / P.Chown, M.Kang. – Sydney: NSW Centre for the Advancement of Adolescent Health, 2004.
6. Child and Family Social Work. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 16.02.2009: <<http://www.wiley.com/bw/editors.asp?ref=1356-7508site=1>>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
7. Fitzgerald M.H. Gaining knowledge of culture during professional education / In: J.Higgs, A.Tichen Practice knowledge and expertise in the health professions. – Oxford: Butterworth Heinemann, 2000. – P.149-156
8. Fitzgerald M.H. Establishing cultural competency for health professionals / In: V.Skultans, J.Cox Anthropological approaches to psychological medicine. – London: Jessica Kingsley, 2000. – P.184-200
9. Friedman H.L. Culture and adolescent development / Herbert I. Friedman // *Adolescent Health*, 1999. – P.1-61
10. Fox M.J. Some aspects of the care of children in Catholic institutions in New South Wales/ M.J.Fox // *Journal of Australian Catholic Historical Society*. – 1997. – №18. – P.35-60
11. Industry Commition. Charitable organizations in Australia. – Melbourne: Australia Government Publishing Service. – 1995, Report No. 45. – 12 p.
12. Kagawa-Singer M. A strategy to reduce cross-cultural miscommunication and increase the likelihood of improving health outcomes / M.Kagawa-Singer, S.Kassim-Lakha. – *Acad Med*, 2003. – P.577-587
13. Kang M. Access to primary health care for Australian young people: service provider perspectives / M.Kang, D.Bernard, M.Booth, et al. – *Br J Gen Pract*, 2003. – P.947-952
14. Possible Futures for Social Work with Children and Families in Australia? The United Kingdom and the United States. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.informationworld.com/smpp/content-content= a903113257~db=all~jumptype=rss>>. – Загол. з екрану. – Мова англ.

В статье осуществлен анализ особенностей социальной работы в семьях Австралии; определены основные типы проблемных семей; охарактеризованы деятельность социальных служб, которые занимаются проблемами семьи; определены особенности профилактической, терапевтической, коррекционной, реабилитационной социальной работы с семьями; охарактеризовано практическую работу социального работника с детьми и молодежью; раскрыто особенности социальной работы с людьми с девиантным поведением.

Ключевые слова: социальная работа, социальный работник, социальное агентство, девиантное поведение, профилактическая работа.

The peculiarities of family social work and its members in Australia has been characterized in the article. Types of families with problems have been described. The social agencies work in rural areas has been characterized. The peculiarities of preventive, therapeutic, remedial, rehabilitation family social work have been detailed. Social worker practice with children and youth, people with deviant behavior has been analysed.

Key words: social work, social worker, social agencies, deviant behavior, preventive work.

УДК 378:6360

ПОКАРАННЯ В СИСТЕМІ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Козубовський Ростислав Володимирович

м.Ужгород

У даній статті розглядаються питання профілактики девіантної поведінки. Підкреслюється, що покарання є важливою складовою системи профілактики.

Ключові слова : девіантна поведінка, система профілактики, покарання.

Проблема профілактики девіантної поведінки посідає чільне місце в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених (Ю.Іванов, О.Джуца, А.Долгова, В.Синьов, П.Вест, Д.Фарінгтон, Д.Тернер та ін.). Слід підкреслити, що вченими здебільшого розглядаються теоретичні питання проблеми девіантної поведінки, а також соціальні, психолого-педагогічні, медико-біологічні аспекти профілактики девіантної поведінки. Водночас, повноправною складовою профілактики є і кримінально-правові аспекти, тобто покарання може розглядатися як засіб попередження девіантних проявів. Отже, в даній статті зацентруємо увагу саме на цьому аспекті.

Існування злочинності породжує і виправдовує існування системи кримінальних покарань, головним призначенням якої є боротьба зі злочинністю і водночас – її попередження і ліквідація.

Історичний екскурс свідчить про наявність значної кількості концепцій покарання. Так, згідно з даними наукових досліджень, в кінці минулого століття нараховувалось понад 20 філософських систем покарання і понад 100 юридичних концепцій, присвячених цілям покарання [1]. Відзначимо, що їх кількість продовжує зростати.

Вітчизняна дослідниця О.Фролова, аналізуючи існуючі філософські концепції покарання, виокремлює 3 основні з них :

- концепція покарання як відплата;
- концепція покарання як залякування, попередження;
- концепція покарання як виправлення, перевиховання [2].

Головними представниками концепції покарання як відплати були філософи І.Кант, Ф.Бредлі.

В основу концепції відплати покладено два принципи : перший з них полягав у визнанні вини обов'язковим елементом, без якого покарання втрачає будь-який смисл і значення. Отже, звідси випливає, що покарання повинно призначатися тільки за дії, які є винними. Другий принцип передбачав відповідність призначення певного виду покарання вчиненому злочину.

Очевидною позитивною ознакою цієї концепції покаран-